

INCLUSIEF ONDERWIJS, GEWOON DOEN

In gesprekken rondom inclusief onderwijs komt vaak naar voren dat eerst aan allerlei randvoorwaarden moet worden voldaan, voordat ermee gestart kan worden. De vraag ‘Hoe dan?’ wordt snel gesteld. Dat is begrijpelijk, maar het is niet het juiste startpunt op weg naar inclusief onderwijs. Aan de hand van de ontwikkeling van kindcentrum De Kroevendonk wordt duidelijk wat wél een juist startpunt kan zijn.

De Kroevendonk is begin deze eeuw nog een traditionele basisschool in Roosendaal; een eenpitter met ongeveer 200 leerlingen. In schooljaar 2001-2002 startten gesprekken over de nieuwe inrichting van de organisatie en het onderwijs. Tijdens deze gesprekken viel de term ‘inclusief onderwijs’ niet, maar wel spraken we de wens uit dat alle kinderen uit de wijk welkom zouden zijn op school. Je groeit samen in de wijk op, dus waarom zou je niet samen naar school kunnen gaan? Naast deze wens bespraken we met elkaar het belang van hecht samenwerken om goed onderwijs mogelijk te maken.

We vonden elkaar in de visie, maar hadden nog geen idee hoe we het moesten doen en beseften ook dat we nog veel moesten leren en ontdekken. Er was nu wel een doel waar we samen voor wilden gaan en juist deze keuze heeft ons op weg geholpen. Later ontdekten we dat uit allerlei onderzoek blijkt dat ‘een juiste attitude’ de eerste stap is op weg naar inclusief onderwijs. Het zaadje van de inclusieve pedagogiek was daarmee geplant op onze school. Het zaadje begon te ontkiemen met als resultaat dat de mindset van de teamleden veranderde. We gingen anders kijken en anders praten over leerlingen. Een leerling werd van ‘mijn leerling’ steeds meer ‘onze leerling’.

Een inclusieve schoolvisie handen en voeten geven

Om ons te helpen met deze andere manier van kijken zijn we gestart met een scholing ‘mediërend

leren’ onder leiding van schoolbegeleider Emiel van Doorn, van StiBCO (Bodegraven). Hij hielp ons met vooral te kijken naar mogelijkheden bij leerlingen en minder te focussen op mogelijke problemen. Een belangrijke uitspraak van hem – “Als je niet voor de kwaliteiten van je leerling wilt gaan, moet je van de beperkingen afblijven” – is een gouden regel voor het schoolteam geworden. In het onderwijs wordt er tegenwoordig veel gesproken over het hebben van hoge verwachtingen richting leerlingen. Als we de lat

werkelijk hoger willen leggen, dan start dat met het kijken naar de kwaliteiten van kinderen vanuit de veranderende mindset. Door te kijken naar de kwaliteiten van kinderen in een inclusieve omgeving bereik je dat de lat vanzelf omhoog gaat. Uit onderzoek weten we dat inclusief onderwijs op sociaal, emotioneel en cognitief gebied zorgt voor goede resultaten, die minder of lastiger zijn te bereiken in een exclusieve setting.

Als je werkt aan inclusief onderwijs dan zul je merken dat je niet anders kunt dan hecht samenwerken met elkaar als schoolteam. Dit is – na de juiste attitude – cruciaal om te komen tot inclusief onderwijs. Leerlingen zijn leerlingen van de gehele organisatie en je bent er samen verantwoordelijk voor. Juist door samen te werken, van elkaar te leren en samen te zoeken naar oplossingen, zorg je ervoor dat er verder gebouwd wordt aan de inclusieve leeromgeving door de hele basisschool heen. Juist de IB/KC'er heeft hierin een prachtige rol door collega's te stimuleren van elkaar te leren en samen te werken.

Extra handen in de klas?

Veel IB/KC'ers horen in gesprekken met leerkrachten de opmerking dat er extra handen nodig zijn, omdat inclusief onderwijs anders niet mogelijk is. In de ontwikkeling die we op De Kroevendonk hebben doorgemaakt ontdekten ook wij deze behoefte aan extra handen. Zo werd er in de tijd dat er nog weinig onderwijsassistenten werkzaam waren in het regulier onderwijs, al in schooljaar 2003-2004 de eerste onderwijsassistent aangesteld op de school. In onze ontwikkeling merkten we dat er samenwerking nodig is tussen verschillende disciplines, werkend vanuit dezelfde visie. In de loop der jaren kwamen er steeds meer ondersteuners op school, wat ook risico's met zich meebrengt. Al snel kan de dynamiek ontstaan van ondersteuners die 'de zorg in de groep doen', terwijl de groepsleerkracht door blijft gaan met 'de rest van de groep'. Inclusieve pedagogiek vraagt echter een leeromgeving waarbinnen alle leerlingen samen leren en samen ontwikkelen.

Ondersteuners en leerkrachten zullen dus anders moeten samenwerken, waarbij de groepsleerkracht verantwoordelijk is en blijft voor de hele groep; ook voor de zorg. Zo is het van belang om co-teaching te blijven stimuleren: samen lesgeven dus, om uit de genoemde valkuil te blijven.

De veranderende rol van de IB/KC'er

Met een veranderende mindset en de attitude dat het onderwijs zo ingericht dient te worden dat alle kinderen echt samen thuisnabij naar school kunnen, verandert ook de rol van de IB/KC'er. Die gaat zich steeds meer richten op de ondersteuning van de leerkrachten en de organisatie van het onderwijs om inclusief onderwijs op school mogelijk te maken. Dat betekent bijvoorbeeld dat het niet meer gaat om het aanvragen van een toelaatbaarheidsverklaring (TLV) als oplossing bij een leerling, maar het samen met het schoolteam op zoek gaan naar mogelijkheden om de leerling verder te begeleiden binnen het regulier

Infographic vaardigheden personeel De Kroevendonk met betrekking tot inclusie

onderwijs. Op De Kroevendonk ontstonden er zo drie aandachtspunten die gingen functioneren als een handvat om te zien waar we iets moesten aanpassen:

- 1) Een leerling moet zich kunnen blijven ontwikkelen.
- 2) De groep mag er last van hebben, maar niet onder lijden.
- 3) Het personeel moet het samen aankunnen.

Met name daar waar gedragsproblemen in het spel zijn, komen deze punten op tafel. Vanuit inclusieve pedagogiek bekijk je dit zo min mogelijk vanuit een bepaald label, maar zoek je naar de onderliggende vraag die de leerling met het gedrag stelt. Je zult merken dat de inhoud van de gesprekken die je als IB/KC'er voert met collega's hierdoor anders wordt. Bij exclusief onderwijs wordt er vaak in eerste instantie gedacht aan kinderen met een zogenoemde beperking. Inclusief onderwijs gaat echter over goed funderend onderwijs aan alle kinderen. Zo hebben we specifiek naar het aanbod voor hoogbegaafde leerlingen gekeken om ook hier aan hun onderwijsbehoefte te kunnen voldoen. Door aandacht te blijven houden voor de ontwikkeling van alle kinderen voorkom je dat de gedachte ontstaat dat de zogenaamde zorgleerling als belemmerend voor de groep wordt gezien.

Andere visie, andere vaardigheden

In de ontwikkeling naar inclusief onderwijs komt, na de juiste attitude, de vraag op tafel wat het personeel nodig heeft om dit te kunnen. Er is veel literatuur beschikbaar rondom de benodigde vaardigheden voor inclusief onderwijs. Vanuit onze professionele leergemeenschap Inclusie zijn op basis van deze literatuur en de kenmerken van onze populatie leerlingen, acht vaardigheden voor de professionals op De Kroevendonk ontwikkeld (zie figuur bovenaan). Deze vaardigheden helpen ons in het gesprek over inclusief onderwijs en de ontwikkeling van ons als personeel. Bij de vaardigheden zijn intussen door de orthopedagoog korte kijkwijzers ontwikkeld, die niet worden gebruikt om te beoordelen, maar om collega's te ondersteunen in de eigen ontwikkeling. Eén van deze vaardigheden is bijvoorbeeld: 'Ik bekijk gedrag ontwikkelingsgericht.' Dit is niet zomaar een uitspraak. Het vraagt van je dat je stevig durft te reflecteren op je eigen houding en handelen in relatie tot een leerling met ingewikkeld gedrag. Het vraagt dat je de context waarbinnen bepaald gedrag zich vertoont, leert kennen en wilt begrijpen. Het vraagt ook dat je de moed hebt om aan te geven dat het jou even niet lukt en dat je samen zoekt naar oplossingen.

Inclusief onderwijs vraagt om flexibel vakmanschap

Het is duidelijk dat de eerste stappen richting inclusief onderwijs gaan over het ontwikkelen van de juiste attitude, het samenwerken vanuit een heldere en doorleefde visie en het ontwikkelen van de benodigde kennis en vaardigheden. De vraag naar het 'hoe dan' loopt hier parallel aan, maar is niet bepalend. Bij het 'hoe' is er geen sprake van een vast format of protocol dat gevolgd kan worden. Het gaat om aspecten als een goede instructie voor iedereen waarbij voorkomen moet worden dat je te snel in allerlei uitzonderingen terecht komt. Het vraagt kennis van leerlijnen om daar waar nodig op onderdelen aanpassingen te kunnen doen en het werken aan een dusdanig lesontwerp dat iedereen mee kan doen. We noemen dit 'universal design of learning'. Vanuit de visie en attitude dat alle kinderen recht hebben op echt thuisnabij onderwijs is het steeds kijken naar dat wat kan worden ingezet. Hierbij is het noodzakelijk dat de professionals de ruimte krijgen om keuzes te maken en zich tegelijkertijd gesteund weten door een sterke cultuur van goed samenwerken en een ondersteunende zorgstructuur. Inclusief onderwijs ziet er dan ook elke keer anders uit, terwijl de pedagogische basis dezelfde blijft.

Tot slot is het goed om nog nadrukkelijk te benoemen dat we niet moeten vergeten dat inclusief onderwijs goed is voor alle kinderen. Juist ook voor de kinderen die vaak niet extra aandacht en ondersteuning nodig hebben. Zij groeien binnen inclusief onderwijs op in een omgeving waar verschillen normaal zijn, waar uitsluiting niet past en waar mogelijkheden worden gezien. Een omgeving waar

kinderen (en volwassenen) elkaar ontmoeten en samen de maatschappij vormen. ■

Meer lezen?

- *De Boer, A., Struyf, E., & Nijs, S. (2022). Samen inclusief onderwijs realiseren. Leuven: Uitgeverij Acco.*
- *Schraepen, B. (2021). Excludes, wat uitsluiting doet met mensen. Gent: OWL Press*
- *Sergeant, S. & De Vries, P. (2023). Perspectieven op inclusief onderwijs. Antwerpen: Gompel & Svacina.*
- *Van Dijk, A., Touw, H. & Sergeant, S. (2023) Dialoogkaarten inclusief onderwijs. Antwerpen: Gompel & Svacina.*
- *Van Gemert, G., Speijers, K. & Sergeant, S. (2025). Inclusief gedrag. Antwerpen: Gompel & Svacina.*
- *Van Loo, F. & Van Doorn, E. (2019). Mediërend leren. Amsterdam: Boom uitgevers.*
- *Wienen, B. (2023). Van individueel naar inclusief onderwijs. Dordrecht: Instondo B.V.*

Samenvatting

Inclusief onderwijs ontstaat vanuit een visie op onderwijs waarbij de inclusieve pedagogiek centraal staat en echt samenwerken de norm is. Deze veranderende mindset is vervolgens het vertrekpunt voor een antwoord op de vraag naar het 'hoe'. Het vormgeven van een professionele gemeenschap op school rondom het thema inclusief onderwijs kan helpend zijn om dat 'hoe' verder uit te werken.

Teun Dekker is directeur-bestuurder van kindcentrum De Kroevendonk te Roosendaal. Daarnaast is hij docent bij hogeschool Avans+ en geeft hij geregeld gastcolleges, lezingen en workshops rond het thema inclusief onderwijs. Verder is hij voorzitter van het landelijk praktijkplatform Naar Inclusiever Onderwijs (NIO).